DE BETEKENIS VAN DE GEMEENSCHAPPELIJKE MARKT VOOR DE DEENSE LANDBOUWEXPORT

door

W. VAN RYCKEGHEM (1)

SUMMARY. — *The probable impact of the European Common Market on Danish agricultural exports.* — In this article we tried to evaluate the probable longterm effects of the European Common Market on the future development of Danish agricultural exports. Although it proved impossible to give precise quantitative estimates of these effects (mainly due to the uncertainty which is still surrounding the agricultural policies, which will be followed by the „six") two important aspects have been discussed. Besides the „diversion effect" which will result in partial substitution of Danish by Dutch products, the probable effect on self-sufficiency within the six has also been considered. The latter might even prove to be the most important in the long run. This point has involved a discussion of some recent estimates of the future supply and demand situation within the six in 1960 and 1970. The article ends with a short survey of recent developments in Danish economic policy.

De betekenis van het tot stand komen van de Europese Economische Gemeenschap voor de toekomstige ontwikkeling van de Deense economie, en in het bijzonder voor de ontwikkeling op lange termijn van de Deense landbouw-export werd reeds van bij de aanvang der onderhandelingen volledig beseft. De aanvankelijke interesse die van Deense zijde dan ook voor deze plannen werd betoond sloeg echter om tot ongerustheid toen bleek welke veranderingen het protocol van Messina tijdens de onderhandelingen op Hertoginnedal nog had ondergaan en die het protectionistisch karakter van de verdragen nog waren komen versterken.

Dit artikel stelt zich tot doel de positie van de Deense landbouw t.a.v. de E.E.G. te verduidelijken. Vooreerst wordt de

(1) Hartelijke dank is verschuldigd aan lector E. OLSEN van de Universiteit te Kopenhagen onder wiens deskundige leiding deze studie tot stand kwam. Voor de in dit artikel uitgedrukte zienswijzen en konklusies mag hij echter geenszins aansprakelijk worden gesteld.

betekenis van de zes Euromarktlanden voor de uitvoer van Deense landbouwprodukten nader toegelicht. Nadien gaan wij over tot het onderzoek van de *vermoedelijke weerslag* van de totstandkoming van de E.E.G. t.a.v. de ontwikkeling op lange termijn van de Deense agrarische export. Genoemde weerslag blijkt hoofdzakelijk afhankelijk te zijn van de twee hiernavolgende consideraties : Nederland dat vooralsnog van een gunstiger prijzenpositie geniet, zal vermoedelijk een gedeelte van de Deense export komen vervangen. Daarbij komt dat het tot stand komen van de E.E.G. de thans binnen de „zes" bestaande tendenzen naar zelfvoorziening met dierlijke produkten nog zal versterken. De bijdrage wordt afgesloten met een *overzicht van de recente evolutie in de Deense handelspolitiek.*

Paragraaf I. — De betekenis van de „zes" voor de Deense landbouwexport

Het belang van de landbouw in de Deense economische structuur is welbekend. De landbouwbevolking vertegenwoordigt ongeveer één vijfde der totale actieve bevolking en het aandeel van de landbouw in het nationaal inkomen is van dezelfde grootte-orde.

Tabel I

Landbouwbevolking en -inkomen van enkele West-Europese landen in 1955.

	Actieve Landbouwbevolking in % van totale actieve bevolking.	Aandeel van de landbouw in het nationaal inkomen.
Denemarken	20	20
B.L.E.U.	13	9
Frankrijk	26	14
W. Duitsland	23	11
Italie	41	23
Nederland	15	11
Groot Brittannie	5	5

Bron : J. Krumhoff : *Gemeinsame Wege der Europäischen Agrar-Wirtschaft*, Kiel, 1957, Hoofdstuk III.

In tabel I worden desbetreffende cijfers met overeenstemmende gegevens voor enkele andere West-Europese landen vergeleken.

In 1958 exporteerde Denemarken voor meer dan 4 Miljard Kronen aan landbouwprodukten, d.i. 48 % van de totale uitvoer (1). Dit cijfer is echter exclusief de belangrijke export van vlees- en melkconserven, evenals van suiker die tot de industriële export gerekend worden, en geeft aldus onvoldoende de overwegende plaats van de landbouw in de totale export weer. Tabel II geeft de evolutie weer van dit percentage, dat, tengevolge van de ontwikkeling van de industrie-export, sedert het begin van deze eeuw toen het nog ca. 90 % bedroeg, geleidelijk is afgenomen.

TABEL II

Evolutie van de Deense export, verdeeld over drie hoofdgroepen 1874-1958 (lopende prijzen, jaarlijks gemiddelde).

	Landbouwprod.	Industriewaren	Overige	Totaal Mill. Kr.
1874–1894	81 %	12 %	7 %	167
1895–1914	89 %	6 %	5 %	396
1921–1931	80 %	17 %	3 %	1517
1932–1939	74 %	22 %	4 %	1327
1947–1952	59 %	34 %	7 %	4144
1953–1958	57 %	39 %	4 %	7331

Bron : BJERKE en USSING : *Studier over Danmarks Nationalprodukt* 1870-1950. blz. 23; voor de periode 1953–58 *Økonomisk Årsoversigt*, 1959, blz. 90.

De Deense landbouwexport bestaat nagenoeg uitsluitend uit dierlijke produkten. Zulks blijkt voldoende uit de gegevens welke voorkomen in tabel III.

(1) Zie *Statistiske Efterretninger*, 7 april 1959.

TABEL III

Verdeling van de landbouwexport in 1958
(Mill. Kronen).

Levende varkens, varkensvlees en spek ...	1249
Levende runderen en rundvlees	754
Boter	526
Kaas	279
Eieren	432
Andere landbouwprodukten	947
Totaal :	4187

Bron : *Statistiske Efterretninger*. Jan. 1959.

Wat ten slotte de richting van de Deense landbouwexport betreft, dient aangestipt dat waar gedurende lange tijd (vorige eeuw en begin van deze eeuw) het Verenigd Koninkrijk veruit de belangrijkste afnemer is geweest. de uitvoer naar dit land vooral sedert de crisis van de dertiger jaren veel aan relatief belang heeft ingeboet. Het Ottawa-Verdrag van 1932 waarbij de „Imperial Preference" ten gunste van het Commonwealth werd gevestigd, was het keerpunt van deze evolutie. In 1933 nl. werd het Deense

TABEL IV

Richting van de Deense landbouwexport serdet 1939 (in %)

Jaar	De „zes"	Ver. Kon.	Noorden	Rest. Eur.	Andere landen	Tot.	Mill. Kr.
1939	31	65	1	2	1	100	1148
1945	30	40	21	4	5	100	638
1950	28	56	4	7	5	100	2836
1955	33	49	5	6	7	100	4135
1957	39	43	5	6	7	100	4024

Bron : *Afsaetningsforholdene for landbrugsexporten*, Kopenhagen, 1958, blz. 8-9 (steeds exklusief vlees- en melkkonserven, evenals suiker).

contingent gereduceerd tot 62 % van de normale invoer (1). Sedertdien heeft de export naar de „zes" en ook andere (vooral overzese) landen veel aan betekenis gewonnen. Tabel IV geeft deze evolutie duidelijk weer.

Het is nu juist deze stijgende betekenis van de „zes" en vooral van West-Duitsland dat sedert het afsluiten der handelsakkoorden van 1953 een zeer belangrijke afzetmarkt is geworden en voor het ogenblik ongeveer een kwart van de Deense handelsprodukten afneemt, die de Deense landbouwkringen bij het afsluiten der E.E.G. verdragen in beroering heeft gebracht. Het valt immers te vrezen dat de van nu af aan van een prijzenvoordeel genietende Nederlandse produkten een belangrijk deel van de Deense export zouden verdringen. Het tot stand komen van de E.E.G. heeft echter nog een andere betekenis, die op lange termijn beschouwd nog belangrijker zou kunnen blijken. Het staat nl. nagenoeg vast dat de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, zoals die in de verdragen werd voorzien, de huidige tendenzen naar zelfvoorziening in landbouwprodukten binnen de „zes" nog zal komen versterken. Het is aan een onderzoek van deze twee „effecten" dat de twee volgende paragrafen zijn gewijd.

Paragraaf II. — Eerste effect : Substitutie van Deense produkten door Nederlandse

Binnen de „zes" zijn voor het ogenblik alleen de Duitse en Italiaanse markt van praktische betekenis voor de Deense export van dierlijke landbouwprodukten. In de Appendix werd statistisch materiaal opgenomen waarin de voorzieningssituatie op deze markten voor de periode 1956-58 wordt geschetst. Hieruit blijkt dat Denemarken met Nederland vooral in concurrentie verkeert op de Duitse markt voor wat betreft het aanbod van varkensvlees, levende varkens, kaas en eieren.

Wat de export van varkensvlees en slachtvarkens betreft had Denemarken in 1958 nog ongeveer 40 % van de Duitse invoermarkt in handen, Nederland daarentegen slechts 20 %. Voor de uitvoer van rundvee en -vlees is Nederland geen belang-

(1) Zie S. Sörensen: *Britisk landbrugs-og handelspolitik*, „Nationalökonomisk Tidsskrift", 1939.

rijke exporteur naar West-Duitsland, terwijl Denemarken daar 63 % van de import verzorgt. De belangrijkste concurrent is hier Argentinië (alleen voor geslacht vee) met 9 % van de invoermarkt. Wat de botermarkt betreft is W. Duitsland sedert 1958 zelfvoorzienend geworden, wat de Deense export naar dit land op 1 jaar tijds van een bedrag van 14.5 millioen kronen tot amper 1.3 millioen kronen deed vallen, (de Nederlandse van 7,9 tot 0,5). Voor kaas en eieren daarentegen blijft in de Bondsrepubliek een belangrijke import-behoefte bestaan. Deze wordt voornamelijk door Nederland voldaan (resp. voor 48 en 51 %) en slechts in de tweede plaats door Denemarken (resp. voor 39 en 26 %).

Italië is voor Denemarken vooral belangrijk voor de bevoorrading met rundvee en -vlees (35 % van de Italiaanse invoer wordt betrokken uit Denemarken.) De voornaamste concurrenten zijn hier Oostenrijk (15 %), Argentinië (11 %) Joegoslavie en Nederland (elk voor 9 %).

Door het in werking treden van de E.E.G. verandert echter de relatieve prijzensituatie. Het gemeenschappelijk buitentarief betekent voor Denemarken (evenals voor de andere producenten buiten de „zes") verhoging van de aanbodsprijs, het trapsgewijs te reduceren tarief naar binnen betekent voor Nederland daarentegen verlaging van de aanbodsprijs.

In tabel V worden de nieuwe tarieven van de voornaamste produkten vergeleken met de tot nog toe in W. Duitsland en Italië geldende tarieven.

De graad van substitutie welke door de nieuwe prijsverhoudingen in het leven zal worden geroepen hangt vooral af van de grootte der substitutie-elasticiteiten. Hoewel ten aanzien van de hoogte van deze coëfficiënten maar betrekkelijk weinig bekend is, mag men wel aannemen dat in dit verband met relatief grote coëfficiënten moet gerekend worden (alleszins hoger dan -2,0 bv.):

a) omdat het hier gaat om produkten welke een grote graad van fungibiliteit bezitten,

b) omdat de hier beschouwde relatieve prijswijzigingen, door het feit dat zij voor een lange termijn zullen gelden, gemakkelijker tot vraagverschuivingen aanleiding zullen geven, dan wanneer het bv. om schommelingen van conjuncturele of voorlopige aard zou gaan.

TABEL V

Gemeenschappelijke toltarieven der „zes" voor dierlijke produkten vergeleken met de tot nog toe geldende in W. Duitsland en Italië.

	Oud tarief %	Nieuw Gemeenschappel. tarief der „zes" %
1. West Duitsland		
Rundvlees	20	20
Varkensvlees	16	20
Levende runderen .	7–10	16
Levende varkens ..	8	16
Boter	25	24
Kaas	30	nog niet bepaald
Eieren	5a–15	12a–15
(a) van 1 sept. tot 15 feb.		
2. Italië		
Rundvlees	18	20
Levende runderen .	16	16

Bron : ERIK MORTENSEN in *De Europaeiske Markedsplaner*, Kopenhagen, 1958, blz. 326.

Berekening van vraagverschuivingen op grond van substitutieelasticiteiten blijkt hier echter niet realistisch :

a) het is waarschijnlijk dat zich aan de aanbodzijde knelpunten zullen vertonen. Prof. P. J. VERDOORN, in een studie over het waarschijnlijk effect van de E.E.G. (1) geeft als zijn mening te kennen dat Nederland onmogelijk aan de verhoogde vraag naar zijn landbouwprodukten zal kunnen beantwoorden (Verdoorn's schattingen zijn dan nog maar gesteund op substitutieelasticiteiten van -2.0). Hij rekent voor 1970 op een verhoogde vraag naar Nederlandse landbouwprodukten met

(1) P. J. VERDOORN : *Welke zijn de achtergronden en vooruitzichten van de economische integratie in Europa en welke gevolgen zou deze integratie hebben, met name voor de welvaart in Nederland?* C.P.B. overdrukken nº 22.

80 tot 90 %. Nu kan z.i. de Nederlandse landbouwproduktie tegen die tijd met niet meer dan 25 % worden uitgezet wat eventueel zou toelaten de export van die produkten met max. 40 % te doen stijgen (1). Anderzijds zijn de uitzettingsmogelijkheden ook nog verschillend van produkt tot produkt : zo zijn ze bv. kleiner voor de uitbreiding van de rundveestapel dan voor de varkensteelt. Ten slotte moet ook met substitutiemogelijkheden tussen boter- en kaasproduktie gerekend worden.

b) Het is niet mogelijk te voorzien hoe ver de prijsdalingen zullen gaan. Hoewel weliswaar in principe ook voor de landbouw de huidige tolmuren op het einde van de overgangsperiode moeten afgebroken zijn (evenals de kwantitatieve restricties trouwens) is het, door het regime van de minimumprijzen niet mogelijk te voorzien tot waar men in de verschillende landen van de E.E.G. de prijzendaling zal laten doorgaan. Veel zal hier afhangen van de gemeenschappelijke prijzenpolitiek welke door de „zes" zal worden gevolgd.

Hoewel het dus niet mogelijk blijkt precieze estimaties van het substitutieëffect door te voeren kunnen toch enkele voorlopige conclusies uit het voorgaande worden getrokken. De Deense export van rundvee en -vlees lijkt het minst in gevaar. In West Duitsland behoren de voornaamste concurrenten niet tot de „zes" en verkeren aldus in dezelfde concurrentievoorwaarden als Denemarken. In Italië wordt wel een zekere hoeveelheid aangeboden door Nederland, doch de uitbreidingsmogelijkheden van de Nederlandse rundveestapel lijken niet zeer groot. Wel mag men zich in Italië zelf aan een stijgende zelfvoorziening verwachten (cfr. infra) doch deze geschiedt niet noodzakelijk uitsluitend ten koste van de Deense producenten. Aan mogelijke uitbreiding van de export van rundvee en -vlees moet echter niet gedacht worden, ook in West-Duitsland immers is een uitbreiding van de nationale rundveestapel aan de gang. Substitutie van Deense door Nederlandse produkten is meest waarschijnlijk in de export van varkensvlees en levende varkens, evenals van eieren en kaas (dit laatste vooral omwille van voormelde substitutiemogelijkheid van boter- door kaasproduktie).

(1) *Loc. cit.*, blz. 56.

Hoever deze substitutie zal gaan is echter omwille van bovenvermelde redenen niet mogelijk om na te gaan. Een belangrijke factor in dit verband is anderzijds de vraag of Nederland zijn huidige markten buiten de „zes" (vnl. Groot-Brittannië) zal pogen te behouden. Het komt ons waarschijnlijk voor dat dit het geval zal zijn, vooral omdat de vraagverhoging die voor de komende jaren van de partners van de „zes" te verwachten valt niet noodzakelijk van blijvende duur zal blijken te zijn.

De landbouwpolitiek van de huidige leden van de E.E.G. is er tot nog toe steeds op gericht geweest slechts tot invoer van landbouwprodukten over te gaan wanneer de eigen produktie ontoereikend bleek om aan de nationale vraag te voldoen. Het lijkt waarschijnlijk dat deze politiek ook in de toekomst zal worden voortgezet. Daar nu anderzijds niet alleen in Italië en Frankrijk, doch ook in West-Duitsland een groeiende zelfvoorziening te bespeuren valt is het mogelijk dat op lange termijn ook de Nederlandse produkten door het nationale aanbod van de resp. partners zullen vervangen worden. Daarom is het weinig realistisch te veronderstellen dat Nederland zich geneigd zou tonen zijn markten buiten de „zes" op te geven. Het is aan het tweede effect, de groeiende zelfvoorziening binnen de E.E.G., dat de nu volgende paragraaf is gewijd.

Paragraaf III. — Tweede effect : Hogere zelfvoorzieningsgraad voor dierlijke landbouwprodukten binnen de „zes"

I. *Zelfvoorziening tijdens de laatste jaren*

In tabel V werden gegevens over de gemiddelde zelfvoorzieningsgraad voor dierlijke landbouwprodukten binnen de verschillende landen van de „zes" opgenomen voor de periode 1953-1954 tot 1955-1956 (produktie in % van de consumptie).

De zelfvoorzieningsgraad is dus reeds hoog en is ondertussen voorzeker nog toegenomen. Zo dekte de Duitse boterproduktie in 1958 nagenoeg volledig de inheemse behoeften (cfr. Appendix). Hoe de zelfvoorzieningsgraad in de toekomst zal evolueren hangt af van de ontwikkeling van de vraag enerzijds, en van de uitzettingsmogelijkheden van het aanbod anderzijds.

TABEL V

Gemiddelde zelfvoorzieningsgraad binnen de „zes" voor dierlijke landbouwprodukten (gem. 1953-54–1955-56).

Landen	Vlees	Boter	Kaas	Eieren
B.L.E.U.	96	93	43	102
Frankrijk	102	102	103	97
W. Duitsland .	92	94	82	63
Italië	91	90	98	92
Nederland	128	244	214	240
„zes"	99	102	100	94

Bron : I. HAAS: *Zur Nahrungsmittelvorsorgung der E.W.G. und der geplanten Freihandelszone.* Mitteilungen über die Welternahrungswirtschaft-Heft 20 (1957).

II. *Ontwikkeling van de vraag*

Bij het opstellen van lange-termijn prognoses van de consumptievraag naar landbouwprodukten dient met tal van factoren rekening te worden gehouden. Enkele dezer factoren, zoals bv. de bevolkingsaangroei, laten zich met betrekkelijk grote zekerheid voorspellen (1), doch voor andere determinerende invloeden, zoals de prijzen- en inkomensevolutie, die grotendeels door de in de betrokken landen gevoerde economische politiek en door de conjunctuurontwikkeling in het algemeen worden bepaald, is dit veel moeilijker. In het achtste E.O.E.S.-rapport (2) werden — onder een aantal hypotheses — projekties gewaagd voor het waarschijnlijk verbruik der ledenstaten van de E.O.E.S. tot in 1960. Voor een discussie van de aangenomen hypotheses verwijzen wij naar het rapport zelf. De voornaamste waren een bevolkingstoename van 3.6 %, een stijging van het brutonationaalprodukt met 17.4 % en een gemiddelde verbruikselasticiteit

(1) Zie het E.O.E.S. rapport : *L'évolution démographique en Europe Occidentale 1951-1971*, Paris, 1956.

(2) *L'Europe d'aujourdhui et en* 1960, Deel II, Hoofdstukken 6 en 8.

van 0.64. Als toekomstvoorspellingen zijn deze berekeningen nog nauwelijks actueel, en de resultaten worden hier dan ook niet medegedeeld. Wij vermelden ze hier alleen omdat ze als uitgangspunt hebben gediend voor een Deense studie waarin de berekeningen van de E.O.E.S. werden voortgezet tot in 1970 (1). De hypotheses dienden evenwel gewijzigd. De bevolkingsaangroei van 1960-70 werd nu geschat op 5 %, de stijging van het brutonationaal produkt werd verwacht te zullen liggen tussen 24.5 en 29 % en de verbruikselasticiteit werd verwacht verder te zullen dalen tot een peil tussen 0.35 en 0.5. Combinatie van deze hypotheses geeft in principe aanleiding tot vier verschillende schattingen. In tabel VI echter werden alleen de hoogste en de laagste schatting opgenomen. In tegenstelling met de schattingen van de E.O.E.S. die op de E.O.E.S. zone in haar geheel betrekking hadden, werden nu berekeningen voor het blok der „zes" afzonderlijk doorgevoerd. Als vergelijkingsbasis werden ook de overeenkomstige cijfers voor 1955 en 1960 (afgeleid van het E.O.E.S.-rapport) opgenomen.

TABEL VI

Waarschijnlijke verbruiksontwikkeling voor de landen van de E.E.G. tot in 1970 (1000 T.)

Produkten	1955	1960	1970	
			a laagste schatting	b hoogste schatting
Vlees	7800	9500	11.400	12.350
Boter	875	1000	1.150	1.200
Kaas	1100	1250	1.425	1.400
Eieren	1575	1825	2.075	2.200

Bron : *Afsaetningsforholdene for landbrugsexporten*, op. cit., blz. 93.

(1) *Afsaetningsforholdene for landbrugsexporten*, Kopenhagen, 1958. Rapport afgeleverd door een comité met als voorzitter Prof. Milthers. In het vervolg wordt naar deze studie verwezen met „Milthers-rapport".

Ook in het rapport van de E.C.E. (Economic Commission for Europe) : „Economic Survey of Europe in 1957" werden enkele schattingen aangaande het toekomstig verbruik der E.O.E.S. landen opgenomen. Deze schattingen werden echter uitgedrukt in Kg. per hoofd van de bevolking en per jaar. De verwachte stijging is hier relatief kleiner dan in het Milthers-rapport, doch er dient rekening mee gehouden dat benevens het feit dat deze cijfers voor de „zes" als geheel gelden, zij ook betrekking hebben op de totale consumptie omvang en dat dus de invloed van de bevolkingsstijging erin is verwerkt. De schattingen in het E.C.E.-rapport gaan anderzijds tot 1975. Ook hier werd een marge in acht genomen waartussen het verbruik verwacht wordt zich te zullen situeren.

TABEL VII

Verbruik van dierlijke voedingswaren in de E.O.E.S. landen tot 1975 (kg. per hoofd en per jaar. — E.C.E. schattingen).

Produkten	1934-38	1955-60	1975	
			a	b
Vlees	45	46	58	68
Boter	5.1	4.5	4.7	4.8
Kaas	4.8	5.7	6.3	6.8
Eieren	8.5	9.3	11.1	12.4

Bron : *Economic Survey of Europe in* 1957. Hoofdstuk V.

De te verwachten ontwikkeling in het verbruik van dierlijke landbouwprodukten is dus wel aanzienlijk. Nu zal worden nagegaan welke expansiemogelijkheden de produktie vertoont.

III. *Ontwikkeling van het aanbod*

De totale landbouwproduktie der „zes" groeide gedurende de laatste 10 jaar met gemiddeld 1.5 à 2 % per jaar. Frankrijk plande in 1956 reeds een uitbreiding van zijn landbouwproduktie met

4 % per jaar voor de periode tot 1961. Gezien de reeds hoge zelfvoorzieningsgraad in dit land (cfr. tabel V) wordt een belangrijke netto-export dan ook waarschijnlijk. Ook de in Italië aan gang zijnde landbouwhervorming beoogt een verdere uitbreiding van produktie en export. Tijdens het voorbije jaar steeg de Italiaanse landbouwproduktie met 6 %. Het zgn. „groene plan" in W. Duitsland ten slotte streeft eveneens een krachtige stimulering van de Duitse landbouwproduktie na. Het bevordert vooral de melkproduktie en -kwaliteitsverbetering (1). Tijdens het voorbije jaar werd W. Duitsland dan ook zelfvoorzienend wat betreft de boterproduktie. De uitbreidingsmogelijkheden zijn anderzijds groot. In zijn achtste rapport meent de E.O.E.S. dat „over wide areas of Europe there is still great scope for further improvements in farm management and greater use of machinery and fertilisers' (blz. 99).

Het tot stand komen van de E.E.G. zal ongetwijfeld stimulerend werken op het aanbod van landbouwprodukten binnen de „zes". Met de gemeenschappelijke maatregelen te treffen op het gebied van produktiviteitsverhoging moet het mogelijk zijn een jaarlijkse produktiestijging van 2 à 3 % te bewerkstelligen (2). Wat meer in het bijzonder de voor Denemarken relevante dierlijke landbouwprodukten betreft, werden in het reeds geciteerde Milthers rapport berekeningen uitgevoerd voor de produktie der „zes" tot 1970. De berekeningen in dit rapport gaan uit van een jaarlijkse toename der produktiviteit in de veeteelt met 0.5 %. Dit cijfer steunt op de ietwat specieuze veronderstelling dat, gezien het gemiddelde produktiviteitspeil der „zes" voor het ogenblik ongeveer overeenstemt met het vooroorlogse in Denemarken, het zich tijdens de komende 15 jaar zal ontwikkelen zoals het zich sedert 1936-40 in Denemarken ontwikkeld heeft, nl. gemiddeld met 0.5. % 's jaars. Verder rekening houdend met verhoogde opbrengsten per ha. voor de plantaardige produktie werd eveneens de waarschijnlijke stijging in het aanbod van voedergewassen berekend. Ten slotte gebruik makend van enkele technische rela-

(1) Voor nadere details betreffende al deze plannen zie het E.O.E.S.-rapport van juli 1957 : *Agricultural policies in Europe and North America.*

(2) Zie H. NIEHAUS : *Effects of the European Common Market on Employment and Social Conditions in agriculture*, International Labour Review, april 1958, blz. 289-312.

ties tussen de „input" aan voedergewassen enerzijds en de „output" van de veestapel anderzijds, werd dan becijferd welke resp. voor 1960 en 1970 de waarschijnlijke produktie van de „zes" in dierlijke landbouwprodukten zou zijn. De resultaten werden samengevat in tabel VIII. De laagste schatting rekent met afnemende meeropbrengsten in de plantaardige produktie vanaf 1955, de hoogste pas vanaf 1960.

TABEL VIII

Waarschijnlijke aanbodsontwikkeling der „zes" voor dierlijke voedingswaren. (1000 T.)

Produkten	1955	1960		1970	
		a	b	a	b
Vlees	7.520	8.400	8.785	10.090	11.220
Boter	860	960	1.004	1.150	1.275
Kaas	1.100	1.225	1.290	1.450	1.625
Eieren	1.460	1.635	1.710	1.955	2.175

Bron : *Afsaetningsforholdene for landbrugsexporten*, op. cit., p. 146.

Deze schattingen zijn ongetwijfeld voor kritiek vatbaar. Niet alleen steunen zij op de veronderstelling van een gelijkblijvende bebouwde oppervlakte (1), doch ook van een volledige aanwending van de stijging der plantaardige produktie voor voederdoeleinden. Nog bezwarender is de aangenomen hypothese van onveranderde import van voederprodukten evenals het feit dat de produktietendenzen beschouwd werden voor de „zes" als geheel. Deze „aggregering" was zeker ongelukkig gezien de produktietendenzen en -mogelijkheden voor de resp. leden van de E.E.G. wel aanzienlijk verschillen. Ten slotte werd ook het prijzenprobleem onaangeroerd gelaten. Het is niettemin duidelijk

(1) Vooral in Frankrijk en Italië zijn nog ledige gronden voorhanden (zie W. BUSCH : *Die Landwirtschaft der Länder des Gemeinsamen Marktes*, Agrarwirtschaft, mei en juni 1958.)

dat de door de „zes" te volgen gemeenschappelijke prijzenpolitiek van determinerende invloed zal zijn op het bereikte produktievolume. Hoe hoger men het toekomstige prijsniveau voor landbouwprodukten zal bepalen, des te sterker zal de tendens naar zelfvoorziening zijn (te meer daar dan ook de consumptie in zekere mate geremd wordt). De te volgen gemeenschappelijke graanpolitiek zal in deze situatie een sleutelpositie innemen (1).

De berekeningen van het Milthers-rapport komen niettemin betrekkelijk goed overeen met andere schattingen door de E.C.E. ondernomen voor de E.O.E.S. zone als geheel (2). Hierin werd de gezamenlijke dierlijke landbouwproduktie der E.O.E.S.-landen voor 1975 verwacht te zullen stijgen met 39-53 per cent (basisjaar 1955). De schattingen van het Milthers-rapport voor de „zes" gingen tot 1970 en kwamen neer op een stijging van 35-50 % (basis eveneens 1955).

De schattingen voor de individuele produkten wijken echter meer van elkaar af. Behalve voor de eierproduktie waar de cijfers nagenoeg overeenstemmen verwacht de E.C.E. een aanzienlijk hogere stijging in de vleesproduktie doch anderzijds een belangrijk kleinere toename der zuivelproduktie.

IV. *Betekenis voor Denemarken*

Vergelijking van de gegevens van tabel VIII met deze van tabel VI wijst op een nagenoeg volledige zelfvoorziening der „zes" in dierlijke landbouwprodukten in 1970 met misschien een licht tekort in de vleesproduktie en in het eieraanbod (3).

---

(1) Zie de besprekingen op de Stresa-conferentie van juli 1958 evenals het artikel van D. GRUBE : *Die Getreidewirtschaft im Gemeinsamen Markt*, „Agrarwirtschaft", 1958, nº 6, blz. 165-77.

(2) *Economic Survey of Europe 1957* op. cit. Hoofdstuk V met Appendix die opheldering verschaft over de aangewende hypoteses.

(3) Tot analoge conclusies (voor 1960) kwam ook het reeds geciteerde 8 E.O.E.S.-rapport : *On a product basis, it seems possible that most countries will be able to meet the increased demand for milk and some dairy products from home supplies* (blz. 105). Tot volledige zelfvoorziening in 1975 besluit het GATT rapport van dec. 1957, (Trade Intelligence Paper, nº 6) : *The possible impact of the European Economic Community, in particular the Common Market on world trade*, blz. 32. Zie ook het verslag van de Duitse expert G. ENGEL: *Die Agrarwirtschaft im gemeinsamen Markt*, Berlin, 1957.

Bij de interpretatie van deze cijfers t.a.v. de Deense exportmogelijkheden dient evenwel met twee beperkingen rekening te worden gehouden :

a) Men mag niet uit het oog verliezen dat de „zes" en vnl. Nederland tot nog toe een niet onaanzienlijk gedeelte van hun produktie naar landen buiten de huidige E.E.G. hebben geexporteerd. Tabel IX brengt dit duidelijk tot uitdrukking.

TABEL IX

Export van voedingswaren van de landen der E.E.G. in 1955
(miljoenen dollars, fob.)

	E.E.G.	Andere landen	Totaal
W. Duitsland	56	139	195
Nederland	428	528	956
B.L.E.U.	73	68	141
Frankrijk	193	603	796
Italie	165	278	443
Totaal :	915	1616	2531
Percentage	36.1	63.9	100

Bron : H. NIEHAUS : *loc. cit.*, blz. 293.

De hypothese der zelfvoorziening gaat dus slechts op zo men uitgaat van de (betrekkelijk onwaarschijnlijke) veronderstelling dat de „zes" hun markten buiten de E.E.G. zouden prijsgeven. Zo zijn voor Frankrijk bv. de overzese gebieden en voor Nederland de Engelse afzetmarkt zeer belangrijk).

b) Bij de interpretatie van voormelde gegevens over de vraag- en aanbodsontwikkeling in de „zes" moet ook rekening worden gehouden met het feit dat de Deense export naar de „zes", hoewel van vitale betekenis voor Denemarken, slechts een miniem percentage vertegenwoordigt van de totale consumptie van dierlijke landbouwprodukten in deze landen. Dit blijkt duidelijk uit tabel X.

TABEL X

Verbruik der „zes" van dierlijke landbouwprodukten en import uit Denemarken. (1000 T.)

Produkt	Verbruik der „zes" (1955)	Import uit Denemarken (gem. 1955-57)	% van verbruik der „zes"	% van deense export
Rundvlees	3.100	100	3	74
Varkensvlees ..	4.700	31	1	12
Boter	875	19	2	12
Kaas	1.100	30	3	64
Eieren	1.575	66	4	74

Bron : *Afsaetningsforholdene for landbrugsexporten*, op. cit.

Praktisch betekent dit dat *marginale* wijzigingen van de vraag der „zes" naar Deense produkten onmiddellijk een grote *relatieve* weerslag hebben op de Deense export. Dit impliceert terzelfdertijd dat de door de bovenstaande estimaties van tabellen VI en VIII opengelaten onzekerheidsmarge, hoewel niet essentieel wanneer men de evolutie van de zelfvoorziening der „zes" beschouwt, toch van enorme betekenis is voor de ontwikkeling van de Deense export. In feite kunnen van deze estimaties geen conclusies worden afgeleid die essentieel determinerend zijn voor de evolutie van de Deense export. Al naar gelang men de onderste en bovenste grenzen van de verbruiks- en produktieschattingen combineert zijn de implicaties voor de Deense exportmogelijkheden essentieel verschillend.

Paragraaf IV. — Recente evolutie van de Deense handelspolitiek

Hoewel het bij bovenstaande analyse niet mogelijk is gebleken precieze aanduidingen te verschaffen over de weerslag welke het in werking treden van de E.E.G. op de Deense landbouwexport zal hebben, is de *tendens* die aldus zal worden in het leven geroepen toch duidelijk. Hogere zelfvoorziening in de afzonder-

lijke landen der „zes", evenals voor de zone als geheel, en gedeeltelijke substitutie van Deense door Nederlandse produkten, zullen er toe leiden dat Denemarken geen deel zal hebben in de belangrijke consumptiestijging die voor de komende jaren in de landen van de E.E.G. mag worden verwacht. De ontwikkelingsvooruitzichten voor de Deense landbouw zijn op lange termijn dan ook bedenkelijk, temeer daar de Engelse invoermarkt eveneens inkrimpingstendensen vertoont.

De onrust in de Deense landbouwkringen was dan ook groot en tijdens de zomermaanden van 1958 werden trouwens besprekingen met de E.E.G. aangeknoopt om de voorwaarden na te gaan waaronder een eventueel lidmaatschap kon worden bedongen. Dit belette Denemarken evenwel niet terzelfdertijd tijdens de besprekingen over de Europese Vrijhandelszone op de Engelse kaart te spelen, hoewel het op geen enkel ogenblik verzekerd bleek dat Groot Brittannië zou toegeven wat betrof de door de leden van het Commonwealth gewraakte insluiting der landbouwprodukten.

Voor deze weifelende Deense houding zijn een aantal redenen aan te geven, die deels van economische, deels van politieke aard zijn.

1. De Deense dirigenten vreesden voor een boycott van hun handelsprodukten door Groot-Brittannië, in geval van aansluiting bij de „zes". Deze maatregel was theoretisch niet uitgesloten (als retorsiemaatregel tegenover de door de E.E.G. t.a.v. Engeland gevoerde discriminatie), doch was weinig waarschijnlijk gezien tegenover Nederland evenmin een dergelijke maatregel werd getroffen.

2. De Deense industrie vreesde een overrompeling van de binnenlandse markt door produkten van de „zes". Het is een minder bekend feit dat de Deense markt zeer effectief beschermd is door kwantitatieve restricties. De door Denemarken verworven reputatie van een liberale handelspolitiek te voeren is gesteund op de zeer lage tolrechten die gemiddeld de 2 à 3 t.h. niet overtreffen. Een enquête van het „Direktoratet for Vareforsyning" bracht echter aan het licht dat 39 % der totale industriële produktie aan ernstig risico zou komen bloot te staan in geval van integratie in een ruimere markt (i.c. de

geplande Vrijhandelszone) (1). Dit risico zou vooral uitgaan van landen van de E.E.G. vnl. van Duitsland.

3. Als politieke elementen kunnen we de tegenzin vermelden van de sociaal-democratische leden van de Deense regering om toe te treden tot een organisatie waarvan de huidige „rechtse" gerichtheid onloochenbaar is. Vooral t.a.v. Duitsland bestaan nog politieke spanningen die een zo nauwe samenwerking als deze die supra-nationale organen impliceert vooralsnog uitsluit.

Al deze factoren hebben de effectieve toetreding van Denemarken tot de E.E.G. belet. De huidige Deense handelspolitiek kunnen we als volgt samenvatten.

A. *Ten aanzien van de „zes"* wordt gepoogd het huidig niveau van het handelsvolume te behouden. Op de Stresa-conferentie van juli 1958 werd een memorandum overhandigd waarin werd gedreigd de industriële produktie der „zes" te boycotten indien deze mochten pogen hun invoer van Deense landbouwprodukten te besnoeien (2). Anderzijds wordt gepoogd individuële onderhandelingen met de leden van de E.E.G. aan te knopen met het oog op stabilisatie van het huidig exportniveau. Het eerste resultaat van deze bemoeiingen was het afsluiten van een handelsakkoord met W.-Duitsland in december 1958. Dit akkoord werd aangegaan voor een duur van drie jaar. Nieuwe contingenten werden vastgelegd voor de belangrijkste landbouwprodukten die van W.-Duitse zijde nog aan importreguleringen onderhevig zijn (vooral slachtvee en varkensvlees). Deze contingenten werden bepaald als een percentage van het verbruik in 1960-61 en moeten aldus — onder de hypotese van een waarschijnlijke verbruiksstijging — als een verruiming van de tot nog toe geldende kontingenten beschouwd worden. *Voor W.-Duitsland bestaat echter geen enkele verplichting deze contingenten ook effectief op te nemen*, en ook aan het gemeenschappelijk buitentarief der

(1) *Markedsplaner og erhvervsudvikling indenfor industrivareområdet*, Kopenhagen, 1958, Hoofdstuk III.

(2) Herinneren we eraan dat 38 % van de Deense invoer afkomstig is van de „zes".

„zes" (cfr. tabel V) werd niet geraakt. Het akkoord werd dan ook als „Viel Geschrei um wenig Wolle" gecommentarieerd (1). Met Italië is een analoog akkoord in voorbereiding.

B. *Ten aanzien van de „Kleine Vrijhandelszone"* werd ook gedurende geruime tijd een weifelende houding aangenomen. Deze houding was begrijpelijk gezien in dit plan de landbouwprodukten in principe uitgesloten waren. Zij was tactisch ingegeven door de hoop aldus nog vrij belangrijke concessies te bekomen die de afzet van de landbouwprodukten niettemin zou verzekeren. Deze concessies dienden vooral vanwege Engeland te worden gedaan en hebben trouwens in de Engelse landbouwmiddens beroering verwekt. De voornaamste zijn :

a) bindende afzetgaranties voor bepaalde landbouwprodukten;

b) de toezegging van de Engelsen dat zij de overheidsmaatregelen ten gunste van de binnenlandse produktie voor bacon, eieren en melk in de toekomst zullen beperken;

c) de belofte dat zij de levering van levensmiddelen uit derde landen tegen dumpingprijzen zullen beperken;

d) verder hebben de Engelsen de verplichting op zich genomen om een gedeelte van de mogelijke toenemende consumptie van agrarische produkten af te nemen van de Denen;

e) ten slotte hebben de Engelsen op korte termijn al grotere afzetmogelijkheden voor Deense agrarische produkten geschapen en wel door :

1. het huidig toltarief op bacon van 10 t.h. en dat op vleeskonserven van 15 t.h. met ingang van 1 juli 1960 te verminderen en het op 1 juli van het daaropvolgend jaar af te schaffen;

2. de tarieven op bepaalde kaassoorten per 1 juli 1960 geheel te doen verdwijnen.

Ook met de overige vijf leden van de „Kleine Vrijhandelszone" — Zweden, Noorwegen, Oostenrijk, Zwitserland en Portugal — werden onderhandelingen aangeknoopt doch deze bleven voorlopig nog zonder concrete resultaten.

Verwacht wordt niettemin dat de tekst van het verdrag op

(3) Zie het blad „Börsen" van 23 en 24 december 1958.

31 oktober 1959 ter goedkeuring aan de ministers zal worden voorgelegd en dat de eerste maatregelen, o.m. een vermindering van alle douane-rechten met 20 t.h., reeds van 1 juli 1960 zouden in werking treden. Binnen deze Kleine-Vrijhandelszone zouden de drie Scandinavische landen de reeds jaren voorgenomen tolunie vormen en terzelfdertijd een soort brug met de „zes" pogen tot stand te brengen. Het voordeel van een grotere Vrijhandelszone zoals die aanvankelijk gepland werd, is voor Denemarken klaarblijkelijk.

Ook voor de verbruikers van de „zes" zou een associatie met een goedkoop producerend land als Denemarken belangrijke voordelen opleveren, zelfs wanneer deze niet onmiddellijk in een verlaging van het huidig geldende prijzenpeil voor landbouwprodukten zou resulteren. Alleszins zou aldus een stabilisatie van dit peil kunnen worden bereikt. Nu zijn de belangen van de verbruiker wel niet de alles-overheersende, doch men ontkomt niet aan de indruk dat zij tot nog toe in de landbouwdiscussies van de E.E.G. eerder in de achtergrond zijn verzeild geraakt.

Appendix. — BEVOORRADING VAN DE VOOR DENEMARKEN BELANGRIJKSTE AFZETMARKTEN BINNEN DE E.E.G.

I. Levende varkens en varkensvlees:

W.-Duitsland:

Invoerwaarde (Mill. Kr.)	1956	1957	1958
Totaal	272	165	200
Denemarken	124	84	78
Nederland	31	26	41
Polen	46	18	54
Andere landen	70	37	32

II. Levende runderen en rundvlees:

a) W.-Duitsland:

Invoerwaarde (Mill. Kr.)			
Totaal	714	549	581
Denemarken	296	260	367
Argentinië	149	97	55
Andere landen	269	192	159

Italie:

Invoerwaarde (Mill. Kr.)			
Totaal	403	631	732
Denemarken	135	205	249
Oostenrijk	47	94	112
Nederland	28	54	63
Argentinië	56	67	84
Joegoslavië	30	52	63
Andere landen	107	158	184

III. Boter:

W.-Duitsland:

Produktie	301	311	359
Invoer: Totaal	35	46	6
Denemarken	12	15	1
Zweden	7	10	1
Nederland	5	8	0.5
Andere landen	10	14	3

IV. Kaas:

W.-Duitsland

	1956	1957	1958
Invoer: Totaal	277	317	335
Denemarken	100	119	130
Nederland	150	153	160
Andere landen	26	46	45

V. Eieren:

W.-Duitsland

Produktie (Mill. stk.)	5825	6355	6690
Invoer: Totaal	3483	4109	4103
Denemarken	934	1065	1054
Nederland	1762	2166	2059
Polen	165	130	242
Andere landen	622	748	646

Bron: *Statistiske Efterretninger*, januari 1959.